

การมีส่วนร่วมในโครงการตามกรอบแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงกับการเปลี่ยนแปลง จิตสำนึกและพฤติกรรมการอนุรักษ์ป่าต้นน้ำของชาวไทยภูเขาเผ่ากะเหรี่ยง หมู่บ้านป่าละอู

Participation in Sufficiency Economy Project and Change in Environmental Concern and Conservation Behavior among Thai-Karens in Pa La-U Village

สารโจน์ พานิชานนท์ Saroj Phanijchanont^{a,✉} สุรสิทธิ์ วชิรขจร Surasit Vajirakachorn^b
สมศักดิ์ สุวรรณสุจริต Somsak Suwansujarit^c ธวัชชัย ศุภดิษฐ์ Tawadchai Suppadit^d

^a อุปนายก สมาคมการจัดการสิ่งแวดล้อมนิค

Vice president, NIDA Environmental Management Association

^b รองศาสตราจารย์ และ คณบดี คณะพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์

Associate Professor and Dean, School of Social and Environmental Development,
National Institute of Development Administration

^c ผู้ว่าราชการจังหวัดศรีสะเกษ

Governor of Sisaket

^d รองศาสตราจารย์ และ รองอธิการบดีฝ่ายวางแผน สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์

Associate Professor and Vice President for Planning, National Institute of Development Administration

✉ jum_envire@hotmail.com

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการเปลี่ยนแปลงจิตสำนึกและพฤติกรรมการอนุรักษ์ป่าต้นน้ำของชาวไทยภูเขาเผ่ากะเหรี่ยง อันเกิดจากการมีส่วนร่วมในโครงการตามกรอบแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง งานวิจัยนี้อาศัยการรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างที่เป็น หัวหน้าครัวเรือนโดยใช้แบบสอบถาม การสัมภาษณ์เชิงลึก และการสังเกตการณ์ ตลอดจนการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพและเชิง ปริมาณด้วยวิธีการเปรียบเทียบค่าเฉลี่ย กลุ่มตัวอย่างที่ทำการศึกษาค้นคว้าแล้วมีการมีส่วนร่วมอยู่ในเกณฑ์ดี จิตสำนึกอยู่ในเกณฑ์ ปานกลาง และพฤติกรรมการอนุรักษ์ป่าอยู่ในเกณฑ์ดี ผลการศึกษาพบว่า กลุ่มที่มีการมีส่วนร่วมในเกณฑ์ดีและดีมากจะมีจิตสำนึก อยู่ในเกณฑ์ดี กลุ่มที่มีการมีส่วนร่วมในทุกเกณฑ์จะมีพฤติกรรมการอนุรักษ์ป่าอยู่ในเกณฑ์ดี และกลุ่มที่มีจิตสำนึกในเกณฑ์ปานกลาง และดี จะมีพฤติกรรมการอนุรักษ์ป่าในเกณฑ์ดี นอกจากนี้ยังพบว่า ปัจจัยส่วนบุคคลบางประการ ได้แก่ รายได้ ขนาดที่ดินทำกิน และสิทธิถือครองที่ดิน มีผลต่อระดับการมีส่วนร่วม จิตสำนึกและพฤติกรรมการอนุรักษ์ป่า เมื่อพิจารณาแนวโน้มการทำลายป่าที่ ลดลง ในช่วงปี พ.ศ. 2543 – 2549 และการฟื้นฟูของป่าต้นน้ำ ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2547 สรุปได้ว่า การมีส่วนร่วมในโครงการตามกรอบ แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงจิตสำนึกและพฤติกรรมการอนุรักษ์ป่าต้นน้ำ

คำสำคัญ: การมีส่วนร่วม; เศรษฐกิจพอเพียง; จิตสำนึกสิ่งแวดล้อม; พฤติกรรมการอนุรักษ์; ป่าต้นน้ำ

Abstract

This research article aimed at examining change in environmental concern and conservation behavior among Thai-Karens, owing to their participation in a sufficiency economy project. This study relied on in-depth interview, non-participant observation and household survey using semi-structured questionnaire in collecting data, and on descriptive statistics and means comparison tests in analyzing quantitative data. Overall, sample households were high in project participation, average in environmental concern, and high in conservation behavior. The result showed that households who have good and very good participation were high in environmental concern. Those who participated in the project at all levels were high in conservation behavior. Likewise, households with average and good environmental concern were high in conservation behavior. Moreover, the study found some individual attributes, i.e. income, land-holding size and land tenure rights, could affect participation, environmental concern and conservation behavior. A decline in deforestation rate over the 2000 – 2006 period, together with an increase in forest rehabilitation since 2004, had proved that participation in a sufficiency economy project could lead to environmental concern and conservation behavior, which ultimately resulted in improved forest condition as well as people's livelihoods.

Keywords: Participation; Sufficiency Economy; Environmental Concern; Conservation Behavior; Forested Watershed

บทนำ

ป่าเป็นทรัพยากรธรรมชาติที่สำคัญ เป็นระบบนิเวศขนาดใหญ่ เป็นต้นกำเนิดแหล่งน้ำจืด และทำหน้าที่รักษาสมดุลสภาวะแวดล้อมโลก หากป่าถูกทำลายให้อยู่ในสภาพเสื่อมโทรม จะส่งผลให้สภาพภูมิอากาศเปลี่ยนแปลง (Climate Change) เกิดภาวะโลกร้อน (Global Warming) และภัยพิบัติทางธรรมชาติที่ร้ายแรง (Crisis Natural Disaster) นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงระบบนิเวศและความหลากหลายทางชีวภาพ จนถึงการสูญพันธุ์ของสัตว์ป่าและพันธุ์พืช (Wildlife Extinction) ดังนั้น แม้โลกจะมีวิวัฒนาการทางเทคโนโลยีมากเพียงใด เรายังคงจำเป็นต้องอนุรักษ์ป่าให้คงสภาพไว้มากที่สุด เพื่อความอยู่รอดของมวลมนุษยชาติและโลกของเรา สำหรับประเทศไทย จากข้อมูลทางสถิติของกรมป่าไม้แสดงให้เห็นว่า ประมาณร้อยละปีที่ผ่านมา ประเทศไทยมีพื้นที่ป่าประมาณ 230 ล้านไร่ หรือร้อยละ 72.0 ของพื้นที่ประเทศ แต่ปัจจุบันลดลงเหลือเพียง 56 ล้านไร่ หรือร้อยละ 17.2 และมีแนวโน้มลดลงอีก (Royal Forest Department, 2008) ความเสื่อมโทรมของป่าเกิดจากเหตุปัจจัยหลายประการ เช่น การเพิ่มประชากร การขาดความรู้ความเข้าใจในการใช้ทรัพยากรป่าภัยธรรมชาติ และปัจจัยสำคัญประการหนึ่ง คือการขยายตัวทางเศรษฐกิจบนพื้นฐานทุนนิยม (Capitalism) อันส่งผลให้เกิดความต้องการใช้ที่ดินเพื่อการเกษตรเพิ่มขึ้น การใช้ทรัพยากรป่าที่มีอยู่จำกัดจึงเป็นไปอย่างไม่เหมาะสม และขาดประสิทธิภาพ ซึ่งการป้องกันและแก้ไขสภาวะดังกล่าวจำเป็นต้องได้รับความร่วมมือจากทุกภาคส่วน โดยเฉพาะภาครัฐและประชาชน

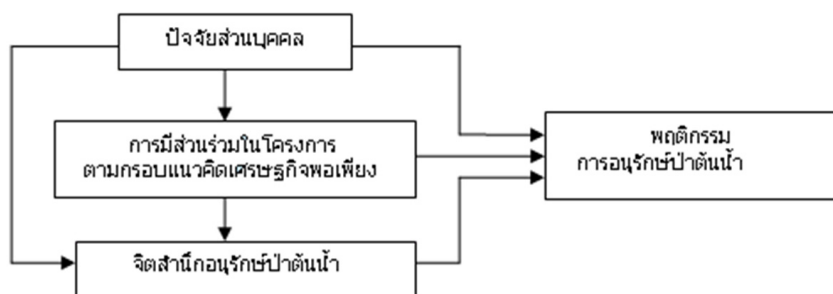
ดังกระแสพระราชดำริของสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ ที่พระราชทานในวันที่ 11 สิงหาคม พ.ศ. 2551 ซึ่งมีใจความโดยสรุปว่า หากปล่อยให้มีการตัดไม้ทำลายป่า และไม่ฟื้นฟูให้กลับสู่สภาพเดิมโดยเร็ว จะนำไปสู่ปัญหาใหญ่ คือ การขาดแคลนและแย่งชิงน้ำ อันจะนำมาซึ่งปัญหาเศรษฐกิจและปัญหาสังคมอื่น ๆ มากมาย การอนุรักษ์ป่าจึงเป็นเรื่องจำเป็นต้องจัดการอย่างเร่งด่วน โดยแนวทางสำคัญที่จะรักษาแหล่งน้ำจืดให้คงความอุดมสมบูรณ์ ต้องอาศัยความร่วมมือจากราษฎรในพื้นที่ ด้วยการสร้างความรู้ความเข้าใจปลูกจิตสำนึกและปรับเปลี่ยนทัศนคติให้ราษฎรเหล่านั้นเข้ามามีส่วนร่วมและมีบทบาทในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ (National News Bureau of Thailand, 2008) การปฏิบัติตามแนวทางพระราชดำรินี้ดังกล่าว จำเป็นต้องเชื่อมโยงกับมิติทางเศรษฐกิจ เนื่องจากการปลูกจิตสำนึกอนุรักษ์ต้องดำเนินไปพร้อม ๆ กับการกินดีอยู่ดี ซึ่งปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว นับเป็นหนทางหนึ่งที่สอดคล้อง ก่อให้เกิดการพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้ปฏิบัติ ส่งผลต่อประสิทธิภาพในการใช้ที่ดินและทรัพยากร อันจะนำไปสู่การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในที่สุด

ทั้งนี้ โครงการหมู่บ้านสหกรณ์ห้วยสัตว์ใหญ่ เป็นหนึ่งในโครงการพระราชดำริที่จัดตั้งขึ้นเพื่อแก้ไขปัญหานาทุกพืชในพื้นที่ป่าของชาวไทยภูเขาเผ่ากะเหรี่ยง บริเวณห้วยป่าเลา ซึ่งเป็นป่าต้นน้ำของแม่น้ำปรางมูรี อันมีสาเหตุมาจากชาวบ้านนำที่ดินที่รัฐจัดสรรให้ไปขายให้แก่นายทุน เนื่องจากปัญหาความยากจน ซึ่งในปี พ.ศ. 2520 ได้เริ่มมีการดำเนินโครงการตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งจากการสังเกตการณ์ในพื้นที่ศึกษา หมู่บ้านป่าละอู ประกอบข้อมูลทางเอกสาร พบว่า ปัจจุบันมีความอุดมสมบูรณ์ทั้งดิน น้ำ และความหลากหลายทางชีวภาพ แม้การใช้ประโยชน์ที่ดินยังขาดประสิทธิภาพ บริเวณที่อยู่อาศัยสามารถทำเกษตรผสมผสานได้แต่กลับถูกปล่อยให้งร้าง ส่วนพื้นที่เกษตรกรรมรอบนอกส่วนใหญ่เป็นเกษตรเชิงเดี่ยว สำหรับสาธารณูปโภค อันได้แก่ แหล่งกักเก็บน้ำ คลองส่งน้ำ และทางระบายน้ำ ยังสามารถพัฒนาให้มีศักยภาพในการใช้งานได้อีก วิถีชีวิตของคนในหมู่บ้านมีลักษณะเรียบง่ายตามแบบชนเผ่า ยังคงอนุรักษ์ประเพณีและ

วัฒนธรรมของชาวกะเหรี่ยง ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม มีฐานะทางเศรษฐกิจแบบพออยู่พอกิน มีความสามัคคีและสัมพันธ์ภาพอันดีต่อกัน ร่วมรับผิดชอบต่อสังคมและสิ่งแวดล้อม ตลอดจนให้ความร่วมมือกับผู้นำชุมชนและเจ้าหน้าที่รัฐเป็นอย่างดี ลักษณะเหล่านี้ทำให้พื้นที่หมู่บ้านป่าละอูมีความน่าสนใจเป็นพื้นที่ศึกษาถึงประสิทธิผลของโครงการที่นำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาเป็นกรอบแนวคิด ทั้งนี้ เพื่อสามารถนำไปใช้ประโยชน์ในการกำหนดแนวทางการดำเนินนโยบายบริหารจัดการทรัพยากรป่าไม้ ตลอดจนกระบวนการอนุรักษ์และฟื้นฟูป่าต้นน้ำในพื้นที่อื่น ๆ ของประเทศ เพื่อความมั่นคงด้านทรัพยากรของชาติ และการพัฒนาที่ยั่งยืนต่อไป

การเปิดโอกาสให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมในโครงการเพื่อการพัฒนาหรือแก้ไขปัญหาของชุมชน ตลอดจนมีส่วนร่วมในการพิจารณา ตัดสินใจ นำไปปฏิบัติ และรับผิดชอบในโครงการดังกล่าว นั้น จะนำไปสู่การปรับเปลี่ยนทัศนคติไปในเชิงบวก ก่อให้เกิดจิตสำนึกรับผิดชอบต่อชุมชนของตน ตลอดจนนำมาซึ่งพฤติกรรมในเชิงสร้างสรรค์ต่อไป สำหรับการให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในโครงการตามกรอบแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งมีเป้าหมายหลักคือ การสามารถพึ่งพาตนเองได้ โดยมีความเป็นอยู่ที่ดี และรู้จักใช้ทรัพยากรอย่างรู้คุณค่าและมีประสิทธิภาพสูงสุด จึงน่าจะส่งผลให้ประชาชนปรับเปลี่ยนทัศนคติในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม และสามารถสร้างจิตสำนึกในการดูแลรักษาและหวงแหน ตลอดจนนำไปสู่พฤติกรรมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในชุมชนของตนได้

งานวิจัยเรื่องนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการเปลี่ยนแปลงจิตสำนึกและพฤติกรรมการอนุรักษ์ป่าต้นน้ำของชาวไทยภูเขาเผ่ากะเหรี่ยง อันเกิดจากการมีส่วนร่วมในโครงการตามกรอบแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง ตลอดจนศึกษาอิทธิพลของปัจจัยส่วนบุคคลที่อาจส่งผลต่อการมีส่วนร่วมในโครงการตามกรอบแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง จิตสำนึกและพฤติกรรมการอนุรักษ์ป่าต้นน้ำ การวิจัยครั้งนี้ได้กำหนดปัจจัยที่เป็นตัวแปรอิสระ (Independent Variables) และตัวแปรตาม (Dependent Variables) ดังแสดงในภาพที่ 1

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดของงานวิจัย

วิธีการศึกษา

งานวิจัยนี้อาศัยทั้งข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data) โดยค้นคว้าและรวบรวมจากหนังสือ รายงานทางวิชาการ เอกสาร งานวิจัย สื่ออิเล็กทรอนิกส์ และสิ่งตีพิมพ์ต่าง ๆ ตลอดจนข้อมูลจากหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้อง และข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Data) ได้แก่ การใช้แบบสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้นำชุมชนและเจ้าหน้าที่รัฐ การสังเกตการณ์แบบไม่มีส่วนร่วมโดยใช้แบบสังเกตพฤติกรรมและสิ่งแวดล้อม และการใช้แบบสอบถาม

กึ่งสัมภาษณ์ (Semi - interview Questionnaire) ในการศึกษา โดยเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจงเฉพาะหัวหน้าครอบครัว จากประชากรชาวไทยภูเขาเผ่ากะเหรี่ยงที่ร่วมโครงการตามกรอบแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงจำนวน 121 ครัวเรือน ที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้านป่าละอู ภายใต้โครงการหมู่บ้านสหกรณ์ห้วยสัตว์ใหญ่ อันเนื่องมาจากพระราชดำริ ตำบลห้วยสัตว์ใหญ่ อำเภอหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ (Huay Sat-yai Subdistrict Administration Organization, 2008)

แบบสอบถามกึ่งสัมภาษณ์ที่ใช้ได้ผ่านการทดสอบใน 2 ขั้นตอนได้แก่ การหาความตรง (Validity) ซึ่งพิจารณา ตรวจและประเมินความสอดคล้องตามเนื้อหาโดยผู้เชี่ยวชาญในสาขาที่เกี่ยวข้อง จากนั้นหาความเที่ยง (Reliability) โดยนำแบบสอบถามกึ่งสัมภาษณ์ที่แก้ไขในขั้นที่ 1 แล้ว ไปทดสอบเบื้องต้น (Pretest) กับตัวอย่างชาวไทยภูเขาเผ่ากะเหรี่ยงที่บริเวณใกล้เคียง ได้แก่ หมู่บ้านฟ้าประทาน (หมู่ที่ 2) และหมู่บ้านโคนมพัฒนา (หมู่ที่ 6) ตำบลห้วยสัตว์ใหญ่ จำนวน 25 ราย หรือประมาณร้อยละ 20.0 ของกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย แล้วนำแบบสอบถามมาหาความเชื่อมั่น โดยใช้สูตรการหาค่าสัมประสิทธิ์ความเที่ยง (α) ของครอนบาค (Cronbach's Coefficient Alpha) ดังแสดงในสมการที่ 1 ผลปรากฏว่า แบบสอบถามวัดระดับการมีส่วนร่วมระดับจิตสำนึก และระดับพฤติกรรมกรรมการอนุรักษ์ป่ามีความเที่ยงอยู่ในระดับสูง เหมาะสมที่จะนำไปใช้โดยมีค่าสัมประสิทธิ์ความเที่ยง (α) เท่ากับ 0.867, 0.835 และ 0.842 ตามลำดับ

$$\alpha = \frac{n}{n-1} \left[\frac{1 - \sum S_i^2}{S_x^2} \right] \quad (1)$$

α = สัมประสิทธิ์ความเที่ยงของเครื่องมือ

n = จำนวนข้อ

S_i^2 = คะแนนความแปรปรวนในแต่ละข้อ

S_x^2 = คะแนนความแปรปรวนของทั้งฉบับ

ข้อมูลที่เก็บโดยแบบสอบถามกึ่งสัมภาษณ์ที่ใช้ในการศึกษานั้นมีทั้งข้อมูลเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ แบ่งได้เป็นมี 4 ประเภทดังต่อไปนี้

- บัณฑิตส่วนบุคคล มีทั้งแบบให้เลือกตอบ (Checklist) และคำถามปลายเปิด (Open – end Questionnaire)
- การมีส่วนร่วมในโครงการ กำหนดประเด็นชี้วัดโดยประยุกต์ใช้กรอบวงจร PDCA (Shewhart, 1939)

และตัวแบบระบบการจัดการสิ่งแวดล้อม (Poboon, 2008)

- จิตสำนึกและพฤติกรรมกรรมการอนุรักษ์และฟื้นฟูป่าต้นน้ำ โดยคำถามวัดระดับจิตสำนึกนั้นกำหนดจากองค์ประกอบของจิตสำนึก ส่วนคำถามวัดระดับพฤติกรรมในการอนุรักษ์ป่าต้นน้ำ อาศัยการประมวลปัจจัยพื้นฐานที่ก่อให้เกิดพฤติกรรม (Suchamnong, 1979, pp. 80 – 82)

- ข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะ เป็นคำถามปลายเปิด เป็นข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะต่อโครงการตามกรอบแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง และต่อการอนุรักษ์ป่าต้นน้ำ ตามลำดับ

จากการวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง พบว่า กลุ่มตัวอย่างร้อยละ 61.2 เป็นชาย ร้อยละ 38.8 เป็นหญิง ส่วนใหญ่ร้อยละ 32.2 อายุระหว่าง 30 – 40 ปี โดยร้อยละ 81.8 อยู่ในสถานภาพสมรส ซึ่งร้อยละ 36.4 ไม่เรียนหนังสือ และร้อยละ 35.5 ศึกษาไม่เกินชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 โดยร้อยละ 24.0 มีสมาชิกครอบครัว 4 คน

ร้อยละ 49.6 มีอาชีพหลักรับจ้างทำเกษตร ร้อยละ 35.5 มีรายได้ส่วนบุคคลเฉลี่ยสูงกว่า 5,000 บาทต่อเดือน และร้อยละ 37.2 มีรายได้ครอบครัวเฉลี่ย 4,001 – 6,000 บาทต่อเดือน กลุ่มตัวอย่างร้อยละ 95.9 เป็นผู้มีที่ดินทำกิน ในจำนวนนี้ร้อยละ 37.2 มีที่ดินตั้งแต่ 6 – 10 ไร่ และร้อยละ 53.7 มีสิทธิบนที่ดินทำกินอย่างถูกต้อง รายละเอียดปัจจัยส่วนบุคคลของกลุ่มตัวอย่างได้แสดงไว้ในตารางที่ 3 สำหรับค่าเฉลี่ยของระดับการมีส่วนร่วมในโครงการตามกรอบแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง จิตสำนึกและพฤติกรรมการอนุรักษ์ป่าต้นน้ำของกลุ่มตัวอย่างที่ศึกษา แสดงไว้ในตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ระดับการมีส่วนร่วม จิตสำนึก และพฤติกรรมการอนุรักษ์ป่าของกลุ่มตัวอย่าง

			จำนวน	ร้อยละ	Mean	SD
การมีส่วนร่วม ¹	ไม่ดี	0.00 – 1.00	9	7.44	0.074	0.263
	ปานกลาง	1.01 – 2.00	19	15.7	0.157	0.365
	ดี	2.01 – 3.00	49	40.5	0.405	0.493
	ดีมาก	3.01 – 4.00	44	36.4	0.364	0.483
จิตสำนึก ²	ไม่ดี	0.00 – 0.66	3	2.48	0.025	0.156
	ปานกลาง	0.67 – 1.33	81	66.9	0.620	0.487
	ดี	1.34 – 2.00	37	30.6	0.355	0.481
พฤติกรรมการอนุรักษ์ ³	ไม่ดี	0.00 – 0.66	1	0.826	0.008	0.091
	ปานกลาง	0.67 – 1.33	10	8.26	0.083	0.276
	ดี	1.34 – 2.00	100	90.9	0.909	0.289

ข้อมูลเชิงปริมาณจากแบบสอบถามทั้งสามฉบับ ได้แก่ ปัจจัยส่วนบุคคล การมีส่วนร่วม จิตสำนึกและพฤติกรรมการอนุรักษ์ป่าต้นน้ำ จะนำมาวิเคราะห์โดยวิธีการพรรณนาทางสถิติ การหาค่าน้ำหนักคะแนนเฉลี่ย (Weight Mean Score: WMS) และการทดสอบสมมติฐาน โดยใช้ค่าสถิติเปรียบเทียบความแตกต่างของค่าเฉลี่ย (t – test) หรือใช้การวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (F – test) แล้วแต่กรณี โดยกำหนดระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ 0.05 จากนั้นทดสอบความแตกต่างเป็นรายคู่ โดยวิธี Least – Significant Different (LSD) เฉพาะกรณีที่พบความแตกต่างในกลุ่มอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

¹ เกณฑ์ชี้วัดระดับการมีส่วนร่วม (1) การเข้าร่วมประชุมและวางแผนดำเนินงาน (2) การรับรู้ปัญหาของเพื่อนสมาชิกและปัญหาของโครงการ (3) การปฏิบัติตามแผนงาน (4) การถ่ายทอดแลกเปลี่ยนความรู้และประสบการณ์กับสมาชิกอื่นๆ (5) การเสนอแนะแนวทางปรับปรุงแก้ไขข้อบกพร่องของโครงการ (6) การติดตามตรวจสอบผลการดำเนินงาน (7) การร่วมกำหนดโครงการ (8) การสนับสนุนปัจจัยต่างๆ ให้กับโครงการ

² เกณฑ์ชี้วัดระดับจิตสำนึก (1) ความเข้าใจถึงผลจากการอนุรักษ์และพื้นที่ป่าที่มีต่ออาชีพและรายได้ของคนในชุมชน (2) ความเต็มใจสนับสนุนและเข้าร่วมกิจกรรมอนุรักษ์และพื้นที่ป่า (3) การตระหนักถึงผลของการเข้ามาลงทุนกวนซื้อที่ดินของนายทุน (4) การตระหนักถึงผลของการตัดไม้และล่าสัตว์ป่าอย่างผิดกฎหมาย (5) การตระหนักถึงหน้าที่รับผิดชอบในการอนุรักษ์และพื้นที่ป่า (6) ความเห็นเกี่ยวกับการจัดการป่าเสื่อมโทรม (7) ความเห็นเกี่ยวกับผู้รับผลกระทบจากการตัดไม้ทำลายป่า (8) ความเต็มใจให้หน่วยงานภายนอกเข้ามาอนุรักษ์และพื้นที่ป่า (9) ความเห็นเกี่ยวกับผู้มีสิทธิในผืนป่าระหว่างคนในกับคนนอกพื้นที่ (10) ความเห็นเกี่ยวกับการแบ่งพื้นที่ป่าให้ชาวบ้านทำกิน

³ เกณฑ์ชี้วัดระดับพฤติกรรมการอนุรักษ์ (1) การใช้ทรัพยากรป่าอย่างรู้คุณค่า (2) การไม่ตัดไม้ทำลายป่าหรือล่าสัตว์เพื่อการค้า (3) การไม่บุกรุกป่าเพื่อทำการเกษตร (4) ความกระตือรือร้นในการร่วมกิจกรรมปลูกป่า (5) การหาความรู้เกี่ยวกับป่าและการถ่ายทอดไปยังบุคคลอื่น (6) การปลูกฝังจิตสำนึกและรณรงค์ในเรื่องการอนุรักษ์และพื้นที่ป่า (7) การตั้งเตือนห้ามปรามผู้กระทำความผิดบุกรุกทำลายป่า (8) การเฝ้าระวังผู้ที่จะเข้ามาทำลายป่า (9) การแสดงความคิดเห็น/เสนอแนะแนวทางอนุรักษ์และพื้นที่ป่า (10) การให้ข้อมูลแจ้งเบาะแสการบุกรุกทำลายป่าแก่เจ้าหน้าที่

ผลการศึกษา

การนำเสนอผลการศึกษาคือจะแบ่งออกเป็นสองส่วน ส่วนแรกนำเสนอผลการวิเคราะห์ความแตกต่างของปัจจัยส่วนบุคคลที่มีผลต่อระดับการมีส่วนร่วม จิตสำนึก และพฤติกรรมการอนุรักษ์ ตามสมมติฐาน 1 – 3 ตามลำดับ ผลการวิเคราะห์สรุปอยู่ในตารางที่ 2 ส่วนที่สองเป็นผลการวิเคราะห์ความแตกต่างของค่าเฉลี่ยของระดับการมีส่วนร่วมที่มีผลต่อระดับจิตสำนึกและระดับพฤติกรรมการอนุรักษ์ และความแตกต่างของค่าเฉลี่ยของระดับจิตสำนึกที่มีผลต่อระดับพฤติกรรมการอนุรักษ์ ตามสมมติฐานที่ 4 – 6 ดังแสดงในตารางที่ 3 หากจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคลเฉพาะที่มีผลการทดสอบความแตกต่างทั้งกลุ่มอย่างมีนัยสำคัญ ผลการวิเคราะห์ความแตกต่างของค่าเฉลี่ยเป็นรายคู่ของระดับการมีส่วนร่วม ระดับจิตสำนึก และระดับพฤติกรรมนั้นแสดงอยู่ในตารางที่ 4 ตารางที่ 5 และตารางที่ 6 ตามลำดับ

สมมติฐานที่ 1 ความแตกต่างของปัจจัยส่วนบุคคลมีผลต่อระดับการมีส่วนร่วมในโครงการตามกรอบแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง

ผลการวิเคราะห์ความแตกต่างของค่าเฉลี่ยของระดับการมีส่วนร่วมระหว่างกลุ่มที่มีปัจจัยส่วนบุคคลแตกต่างกัน พบว่า มีเพียงสามปัจจัยเท่านั้นที่พบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ได้แก่ รายได้ส่วนบุคคล (Sig. = 0.0137) ขนาดที่ดินทำกิน (Sig. = 0.0249) และสิทธิบนที่ดินทำกิน (Sig. 0.0207) ดังแสดงในตารางที่ 2 สำหรับระดับการมีส่วนร่วมระหว่างกลุ่มที่แบ่งตามปัจจัยส่วนบุคคลอื่นอันได้แก่ เพศ อายุ ศาสนา สถานภาพสมรส การศึกษา จำนวนสมาชิกในครอบครัว อาชีพหลัก อาชีพเสริม รายได้ครอบครัว และการมีที่ดินทำกินนั้น พบว่า ไม่มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ

จากการทดสอบความแตกต่างเป็นรายคู่เฉพาะปัจจัยส่วนบุคคลที่มีผลต่อระดับการมีส่วนร่วม พบว่า กลุ่มรายได้ 0 – 3,000 บาท กับกลุ่มรายได้ 3,001 – 4,000 บาท (Sig. = 0.0222) กลุ่มรายได้ 0 – 3,000 บาท กับกลุ่มรายได้ 4,001 – 5,000 บาท (Sig. = 0.0025) และกลุ่มรายได้ 0 – 3,000 บาท กับกลุ่มรายได้ 5,001 บาท ขึ้นไป (Sig. = 0.0064) มีค่าคะแนนเฉลี่ยระดับการมีส่วนร่วมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ สำหรับการทดสอบในปัจจัยขนาดที่ดินทำกิน พบว่า กลุ่มที่มีที่ดินทำกิน 1 - 5 ไร่ กับกลุ่มที่มีที่ดินทำกิน 6 – 10 ไร่ (Sig. = 0.0304) และกลุ่มที่มีที่ดินทำกิน 6 – 10 ไร่ กับกลุ่มที่มีที่ดินทำกิน มากกว่า 10 ไร่ (Sig. = 0.0093) มีค่าคะแนนเฉลี่ยระดับการมีส่วนร่วมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ ส่วนปัจจัยสิทธิบนที่ดินทำกินกลุ่มที่มีสิทธิบนที่ดินทำกินอย่างถูกต้อง กับกลุ่มที่ไม่มีสิทธิบนที่ดินทำกินอย่างถูกต้อง (Sig. = 0.0207) มีค่าคะแนนเฉลี่ยระดับการมีส่วนร่วมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ

สมมติฐานที่ 2 ความแตกต่างของปัจจัยส่วนบุคคลมีผลต่อระดับจิตสำนึกในการอนุรักษ์ป่าต้นน้ำ

ผลการวิเคราะห์ความแตกต่างของค่าเฉลี่ยของระดับจิตสำนึกระหว่างกลุ่มที่มีปัจจัยส่วนบุคคลแตกต่างกัน พบว่า ระหว่างกลุ่มที่มีรายได้ส่วนบุคคล (Sig. = 0.0142) แตกต่างกันเท่านั้นที่พบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ดังแสดงในตารางที่ 2 ส่วนปัจจัยส่วนบุคคลอื่น อันได้แก่ เพศ อายุ ศาสนา สถานภาพสมรส การศึกษา จำนวนสมาชิกในครอบครัว อาชีพหลัก อาชีพเสริม รายได้ครอบครัว การมีที่ดินทำกิน ขนาดที่ดินทำกิน และสิทธิบนที่ดินทำกินนั้น พบว่า ไม่มีผลต่อความแตกต่างของระดับจิตสำนึกอย่างมีนัยสำคัญ

จากการทดสอบความแตกต่างเป็นรายคู่เฉพาะปัจจัยรายได้ส่วนบุคคลที่มีผลต่อระดับจิตสำนึกในการอนุรักษ์ป่าต้นน้ำอย่างมีนัยสำคัญ พบว่า กลุ่มรายได้ 0 – 3,000 บาท กับกลุ่มรายได้ 5,001 บาท ขึ้นไป (Sig. = 0.0031) และกลุ่มรายได้ 3,001 – 4,000 บาทกับกลุ่มรายได้ 5,001 บาท ขึ้นไป (Sig. = 0.0179) มีค่าคะแนนเฉลี่ยระดับจิตสำนึกแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ

สมมติฐานที่ 3 ความแตกต่างของปัจจัยส่วนบุคคลมีผลต่อระดับพฤติกรรมการอนุรักษ์ป่าต้นน้ำ ผลการวิเคราะห์ความแตกต่างของค่าเฉลี่ยของระดับพฤติกรรมการอนุรักษ์ป่าต้นน้ำระหว่างกลุ่มที่มีปัจจัยส่วนบุคคลแตกต่างกัน พบว่า ระหว่างกลุ่มที่มีขนาดที่ดินทำกิน (Sig. = 0.0261) แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ดังแสดงในตารางที่ 2 ส่วนปัจจัยส่วนบุคคลอื่น อันได้แก่ เพศ อายุ ศาสนา สถานภาพสมรส การศึกษา จำนวนสมาชิกในครอบครัว อาชีพหลัก อาชีพเสริม รายได้ส่วนบุคคล รายได้ครอบครัว การมีที่ดินทำกิน และสิทธิบนที่ดินทำกินนั้น พบว่า ไม่มีผลต่อความแตกต่างของระดับพฤติกรรมการอนุรักษ์ป่าอย่างมีนัยสำคัญ

จากการทดสอบความแตกต่างเป็นรายคู่เฉพาะปัจจัยขนาดที่ดินทำกินที่มีผลต่อระดับพฤติกรรมการอนุรักษ์ป่าต้นน้ำอย่างมีนัยสำคัญ พบว่า กลุ่มที่มีที่ดินทำกิน 1 -5 ไร่ กับกลุ่มที่มีที่ดินทำกินมากกว่า 10 ไร่ (Sig. = 0.0041) และกลุ่มที่มีที่ดินทำกิน 6 – 10 ไร่ กับกลุ่มที่มีที่ดินทำกิน มากกว่า 10 ไร่ (Sig. = 0.0280) มีค่าคะแนนเฉลี่ยระดับพฤติกรรมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ

สมมติฐานที่ 4 ความแตกต่างของระดับการมีส่วนร่วมในโครงการตามกรอบแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง มีผลต่อระดับจิตสำนึกในการอนุรักษ์ป่าต้นน้ำ

ผลการวิเคราะห์ความแตกต่างของค่าเฉลี่ยของระดับจิตสำนึกระหว่างกลุ่มที่มีระดับการมีส่วนร่วมแตกต่างกัน ดังแสดงในตารางที่ 3 พบว่ามีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ 0.05 (Sig. = 0.0234) เมื่อพิจารณาผลการวิเคราะห์ความแตกต่างรายคู่ พบว่า กลุ่มที่มีส่วนร่วมในเกณฑ์ไม่ดี กับกลุ่มที่มีส่วนร่วมในเกณฑ์ดี (Sig. = 0.0024) กลุ่มที่มีส่วนร่วมในเกณฑ์ปานกลางกับกลุ่มที่มีส่วนร่วมในเกณฑ์ดี (Sig. = 0.0299) และกลุ่มที่มีส่วนร่วมในเกณฑ์ไม่ดี กับกลุ่มที่มีส่วนร่วมในเกณฑ์ดีมาก (Sig. = 0.447) มีค่าคะแนนเฉลี่ยระดับจิตสำนึกในการอนุรักษ์ป่าแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ

สมมติฐานที่ 5 ความแตกต่างของระดับการมีส่วนร่วมในโครงการตามกรอบแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง มีผลต่อระดับพฤติกรรมการอนุรักษ์ป่าต้นน้ำ

ผลการวิเคราะห์ความแตกต่างของค่าเฉลี่ยของระดับพฤติกรรมการอนุรักษ์ป่าระหว่างกลุ่มที่มีระดับการมีส่วนร่วมแตกต่างกัน ดังแสดงในตารางที่ 3 พบความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ 0.05 (Sig. = 0.0151) เมื่อพิจารณาผลการวิเคราะห์ความแตกต่างรายคู่ พบว่า กลุ่มที่มีส่วนร่วมในเกณฑ์ไม่ดี กับกลุ่มที่มีส่วนร่วมในเกณฑ์ดี (Sig. = 0.0035) และกลุ่มที่มีส่วนร่วมในเกณฑ์ไม่ดี กับกลุ่มที่มีส่วนร่วมในเกณฑ์ดีมาก (Sig. = 0.0023) มีค่าคะแนนเฉลี่ยระดับพฤติกรรมการอนุรักษ์ป่าแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ

สมมติฐานที่ 6 ความแตกต่างของระดับจิตสำนึกในการอนุรักษ์ป่าต้นน้ำที่ร่วมโครงการตามกรอบแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง มีผลต่อระดับพฤติกรรมการอนุรักษ์ป่าต้นน้ำ

ผลการวิเคราะห์ความแตกต่างของค่าเฉลี่ยของระดับพฤติกรรมการอนุรักษ์ป่าระหว่างกลุ่มที่มีระดับ

จิตสำนึกแตกต่างกัน ดังแสดงในตารางที่ 3 พบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยระดับพฤติกรรมการอนุรักษ์ป่าอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ 0.05 (Sig. = 0.0044) เมื่อพิจารณาผลการวิเคราะห์ความแตกต่างรายคู่ พบว่า กลุ่มที่มีระดับจิตสำนึกในเกณฑ์ไม่ดี กับกลุ่มที่มีระดับจิตสำนึกในเกณฑ์ปานกลาง (Sig. = 0.0057) และ กลุ่มที่มีระดับจิตสำนึกในเกณฑ์ไม่ดี กับกลุ่มที่มีระดับจิตสำนึกในเกณฑ์ดี (Sig. = 0.0014) มีค่าคะแนนเฉลี่ยระดับพฤติกรรมการอนุรักษ์ป่าแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ

ตารางที่ 2 ผลการวิเคราะห์ความแตกต่างของค่าเฉลี่ยระดับการมีส่วนร่วม จิตสำนึก และพฤติกรรมการอนุรักษ์ แยกตามปัจจัยส่วนบุคคล

		การมีส่วนร่วม			จิตสำนึก		พฤติกรรมการอนุรักษ์	
ปัจจัยส่วนบุคคล	จำนวน	ร้อยละ	Mean±SD	ค่าสถิติ	Mean±SD	ค่าสถิติ	Mean±SD	ค่าสถิติ
เพศ ชาย	74	61.2	3.05±0.809	0.954	1.24±0.463	0.303	1.91±0.338	0.848
	หญิง	47	38.8	3.06±1.05		1.34±0.562	1.89±0.312	
อายุ	ต่ำกว่า 30 ปี	13	10.7	3.08±0.954	0.362	1.00±0.408	0.0795	1.85±0.376
	30-40 ปี	39	32.2	3.08±0.807		1.23±0.485		1.95±0.223
	41-50 ปี	31	25.6	3.29±0.902		1.45±0.568		1.94±0.250
	51-60 ปี	25	20.7	2.80±0.957		1.32±0.476		1.80±0.500
	61 ปีขึ้นไป	13	10.7	2.92±1.04		1.23±0.439		1.92±0.277
ศาสนา พุทธ	83	68.8	3.04±0.981	0.699	1.31±0.492	0.300	1.90±0.335	0.890
	อื่นๆ	38	31.4	3.11±0.727		1.21±0.528		1.89±0.311
สถานภาพ สมรส	99	81.8	3.03±0.931	0.481	1.31±0.488	0.137	1.92±0.309	0.191
	อื่นๆ	22	18.2	3.18±0.795		1.14±0.560		1.82±0.395
การศึกษา ไม่เรียน	44	36.4	2.98±0.762	0.709	1.18±0.495	0.0735	1.95±0.211	0.0924
	ต่ำกว่า ป. 4	43	35.5	3.14±0.941		1.42±0.545		1.81±0.450
	ป. 5 ขึ้นไป	34	28.1	3.06±1.04		1.24±0.431		1.94±0.239
จำนวน	2 คน	16	13.2	3.19±0.911	0.204	1.38±0.500	0.924	1.94±0.250
	3 คน	16	13.2	2.88±0.885		1.25±0.447		1.94±0.250
	4 คน	29	24.0	2.86±0.883		1.21±0.559		1.86±0.441
	5 คน	22	18.2	3.41±0.734		1.32±0.477		1.91±0.294
	6 คน	22	18.2	3.18±1.05		1.27±0.550		1.86±0.351
	7 คน ขึ้นไป	16	13.2	2.81±0.981		1.31±0.479		1.94±0.250
อาชีพหลัก เกษตรกรรม	51	42.1	3.22±0.856	0.261	1.35±0.483	0.365	1.93±0.252	0.429
	รับจ้าง	60	49.6	2.95±0.872		1.22±0.524		1.88±0.382
	อื่นๆ	10	8.26	2.90±1.29		1.30±0.483		1.80±0.422
อาชีพเสริม เกษตรกรรม	69	57.0	3.10±0.877	0.396	1.30±0.523	0.532	1.87±0.380	0.450
	อื่นๆ	27	22.3	3.15±0.864		1.19±0.483		1.93±0.267
	ไม่มี	25	20.7	2.84±1.03		1.32±0.476		1.96±0.200
รายได้ส่วนบุคคล	< 3,000 บาท	24	19.8	2.54±0.884	0.0137*	1.11±0.497	0.0142*	1.88±0.327
	3,001 - 4,000 บาท	28	23.1	3.11±0.832		1.17±0.482		1.89±0.416
	4,001 - 5,000 บาท	26	21.5	3.31±0.679		1.27±0.452		1.92±0.272
	> 5,000 บาท	43	35.5	3.16±0.998		1.47±0.505		1.91±0.292

	ปัจจัยส่วนบุคคล	การมีส่วนร่วม				จิตสำนึก		พฤติกรรมการอนุรักษ์	
		จำนวน	ร้อยละ	Mean±SD	ค่าสถิติ	Mean±SD	ค่าสถิติ	Mean±SD	ค่าสถิติ
รายได้	< 4,000 บาท	11	9.09	2.64±1.03	0.402	1.00±0.447	0.110	1.82±0.405	0.633
ครอบครัว	4,001- 6,000 บาท	45	37.2	2.98±0.892		1.20±0.505		1.93±0.252	
	6,001- 8,000 บาท	33	27.3	3.21±0.820		1.39±0.496		1.94±0.242	
	8,001-10,000 บาท	20	16.5	3.15±0.875		1.35±0.489		1.85±0.489	
	> 10,000 บาท	12	9.92	3.17±1.11		1.42±0.515		1.83±0.389	
การมีที่ดิน	มี	116	95.9	3.06±0.887	0.885	1.29±0.511	0.204	1.90±0.333	0.490
ทำกิน	ไม่มี	5	4.13	3.00±1.41		1.00±0.000		2.00±0.000	
ขนาดที่ดิน	น้อยกว่า 1 ไร่	10	8.26	2.80±0.789	0.0249*	1.00±0.667	0.167	1.80±0.422	0.0261*
ทำกิน	1 – 5 ไร่	44	36.4	2.95±0.861		1.25±0.488		1.98±0.151	
	6 – 10 ไร่	45	37.2	3.36±0.883		1.38±0.490		1.91±0.288	
	มากกว่า 10 ไร่	17	14.0	2.71±0.49		1.35±0.493		1.71±0.588	
สิทธิบน	ถูกต้อง	65	53.7	2.89±0.986	0.0207*	1.28±0.484	0.702	1.88±0.375	0.476
ที่ดินทำกิน	ไม่ถูกต้อง	51	42.1	3.27±0.695		1.31±0.547		1.92±0.272	

*แสดงนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับความเชื่อมั่น 95%

ตารางที่ 3 ผลการวิเคราะห์ความแตกต่างของค่าเฉลี่ยระดับจิตสำนึกและพฤติกรรมการอนุรักษ์แยกตามระดับการมีส่วนร่วมและจิตสำนึก

					จิตสำนึก		พฤติกรรมการอนุรักษ์	
					Mean±SD	ค่าสถิติ*	Mean±SD	ค่าสถิติ*
			จำนวน	ร้อยละ				
การมีส่วนร่วม	ไม่ดี	0.00 – 1.00	9	7.44	1.05±0.524	0.0494*	1.68±0.582	0.916
	ปานกลาง	1.01 – 2.00	19	15.7	1.27±0.451	0.0212*	1.89±0.333	0.0046*
	ดี	2.01 – 3.00	49	40.5	1.67±0.500	0.9014	1.94±0.242	0.551
	ดีมาก	3.01 – 4.00	44	36.4	1.44±0.508	0.3212	1.95±0.211	0.396
จิตสำนึก	ไม่ดี	0.00 – 0.66	3	2.48	-	-	1.33±0.577	0.0008*
	ปานกลาง	0.67 – 1.33	81	66.9	-	-	1.86±0.419	0.734
	ดี	1.34 – 2.00	37	30.6	-	-	1.94±0.242	0.423

*แสดงนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับความเชื่อมั่น 95%

ตารางที่ 4 ผลการวิเคราะห์ความแตกต่างของค่าเฉลี่ยเป็นรายคู่ของระดับการมีส่วนร่วม จำแนกตามกลุ่มตัวอย่างที่มีรายได้ส่วนบุคคล ขนาดที่ดินทำกิน และสิทธิบนที่ดินทำกินแตกต่างกัน

	(A)	(B)	Mean difference (A – B)	ค่าสถิติ d _{LSD}
รายได้ส่วนบุคคล	< 3,000 บาท	3,001 – 4,000 บาท	-0.565	0.0222*
	< 3,000 บาท	4,001 – 5,000 บาท	-0.766	0.0025*
	< 3,000 บาท	> 5,000 บาท	-0.621	0.0064*
	3,001 – 4,000 บาท	4,001 – 5,000 บาท	-0.201	0.403
	3,001 – 4,000 บาท	> 5,000 บาท	-0.056	0.794
	4,001 – 5,000 บาท	> 5,000 บาท	0.145	0.507

	(A)	(B)	Mean difference (A - B)	ค่าสถิติ d_{LSD}
ขนาดที่ดินทำกิน	น้อยกว่า 1 ไร่	1 - 5 ไร่	-0.155	0.610
	น้อยกว่า 1 ไร่	6 - 10 ไร่	-0.556	0.0681
	น้อยกว่า 1 ไร่	มากกว่า 10 ไร่	0.0941	0.785
	1 - 5 ไร่	6 - 10 ไร่	-0.401	0.0304*
	1 - 5 ไร่	มากกว่า 10 ไร่	0.249	0.315
	6 - 10 ไร่	มากกว่า 10 ไร่	0.650	0.0093*
สิทธิบนที่ดินทำ กิน	มีสิทธิอย่างถูกต้อง	ไม่มีสิทธิอย่างถูกต้อง	-1.178	0.0207*

*แสดงนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับความเชื่อมั่น 95%

ตารางที่ 5 ผลการวิเคราะห์ความแตกต่างของค่าเฉลี่ยเป็นรายคู่ของระดับจิตสำนึกจำแนกตามกลุ่มตัวอย่างที่มีรายได้ส่วนบุคคลแตกต่างกัน

	(A)	(B)	Mean difference (A - B)	ค่าสถิติ d_{LSD}
รายได้ส่วนบุคคล	< 3,000 บาท	3,001 - 4,000 บาท	-0.0595	0.662
	< 3,000 บาท	4,001 - 5,000 บาท	-0.162	0.225
	< 3,000 บาท	> 5,000 บาท	-0.358	0.0031*
	3,001 - 4,000 บาท	4,001 - 5,000 บาท	-0.1026	0.459
	3,001 - 4,000 บาท	> 5,000 บาท	-0.298	0.0179*
	4,001 - 5,000 บาท	> 5,000 บาท	-0.196	0.109

*แสดงนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับความเชื่อมั่น 95%

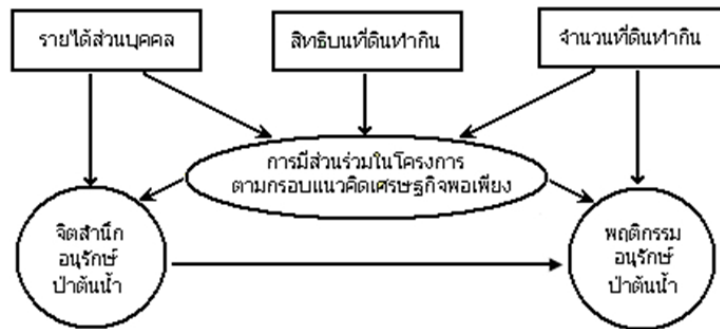
ตารางที่ 6 ผลการวิเคราะห์ความแตกต่างของค่าเฉลี่ยเป็นรายคู่ของระดับพฤติกรรมการอนุรักษ์จำแนกตามขนาดที่ดินทำกินของกลุ่มตัวอย่าง

	(A)	(B)	Mean difference (A - B)	ค่าสถิติ d_{LSD}
ขนาดที่ดินทำกิน	น้อยกว่า 1 ไร่	1 - 5 ไร่	-0.177	0.121
	น้อยกว่า 1 ไร่	6 - 10 ไร่	-0.111	0.329
	น้อยกว่า 1 ไร่	มากกว่า 10 ไร่	0.0941	0.467
	1 - 5 ไร่	6 - 10 ไร่	0.0662	0.337
	1 - 5 ไร่	มากกว่า 10 ไร่	0.271	0.0041*
	6 - 10 ไร่	มากกว่า 10 ไร่	0.205	0.0280*

*แสดงนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับความเชื่อมั่น 95%

อภิปรายผล

การศึกษาการเปลี่ยนแปลงจิตสำนึกและพฤติกรรมการอนุรักษ์ป่าต้นน้ำ อันเกิดจากการมีส่วนร่วมในโครงการตามกรอบแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง สามารถสรุปผลการศึกษได้ตามภาพที่ 2 กล่าวคือ ชาวไทยภูเขาเผ่ากะเหรี่ยง หมู่บ้านป่าละอู ภายใต้โครงการหมู่บ้านสหกรณ์ห้วยสัตว์ใหญ่ อันเนื่องมาจากพระราชดำริ มีส่วนร่วมในโครงการตามกรอบแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงในเกณฑ์ดี และการมีส่วนร่วมในโครงการดังกล่าว ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงจิตสำนึกและพฤติกรรมการอนุรักษ์และฟื้นฟูป่าต้นน้ำ โดยระดับจิตสำนึกและพฤติกรรมการอนุรักษ์ของชาวบ้านในหมู่บ้านป่าละอูอยู่ในเกณฑ์ปานกลางและดี ตามลำดับ อย่างไรก็ตาม ระดับการมีส่วนร่วมในโครงการของชาวบ้านในหมู่บ้านป่าละอูนั้นมีความแตกต่างกันตามปัจจัยพื้นฐาน อันได้แก่ รายได้ส่วนบุคคล ขนาดที่ดินทำกิน และสิทธิบนที่ดินทำกิน

ภาพที่ 2 สรุปผลการศึกษา

รายได้ส่วนบุคคลนั้นมีผลต่อระดับการมีส่วนร่วมในโครงการ ทั้งโครงการเกษตรผสมผสาน โครงการส่งเสริมอาชีพเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต และโครงการด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ที่เป็นเช่นนั้นเพราะ ผู้ที่มีรายได้ปานกลางถึงสูง ส่วนใหญ่มีที่ดินทำกิน จึงนำมาเข้าร่วมโครงการได้ ซึ่งโครงการดังกล่าวช่วยลดรายจ่ายและเพิ่มรายได้ จึงเกิดความพึงพอใจ ในขณะที่กลุ่มผู้มีรายได้ต่ำ ไม่มีที่ดินทำกิน ส่วนใหญ่มีอาชีพรับจ้างทำการเกษตร เป็นผู้ใช้แรงงาน หาเช้ากินค่ำ เวลาเข้าร่วมโครงการน้อย ระดับการมีส่วนร่วมจึงต่ำกว่า สอดคล้องกับ Pidet (2005), Dangsakul (2005) และ Hanchai (2006) ที่พบว่า รายได้เป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ นอกจากนี้ ระดับรายได้ส่วนบุคคลยังมีผลต่อระดับจิตสำนึก กล่าวคือ ผู้ที่มีรายได้ส่วนบุคคลสูงมีจิตสำนึกอยู่ในเกณฑ์ดี ผู้ที่มีรายได้ส่วนบุคคลปานกลางถึงต่ำจะมีจิตสำนึกอยู่ในเกณฑ์ปานกลาง สอดคล้องกับ Kiewrod (1994) ที่พบว่า ประชาชนที่มีรายได้สูงจะมีทัศนคติที่ดีต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ มากกว่าผู้ที่รายได้ต่ำ และ Onde (2003) ที่พบว่า กลุ่มที่มีรายได้สูงจะมีเจตคติต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้อยู่ในระดับดีกว่ากลุ่มที่มีรายได้ต่ำ ซึ่งจากการสัมภาษณ์เชิงลึกและการสังเกตการณ์พบว่า รายได้ เป็นปัจจัยสำคัญที่มีผลต่อระดับจิตสำนึกในการอนุรักษ์และฟื้นฟูป่าต้นน้ำอย่างเห็นได้ชัด ผู้ที่มีรายได้ดี มีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีกว่า มักมีจิตสำนึกในระดับที่ดีกว่าผู้ที่รายได้ต่ำกว่า ซึ่งต้องคำนึงถึงปากท้องและความอยู่รอดของตนและครอบครัวก่อน จึงมีแนวโน้มพึ่งพาทรัพยากรธรรมชาติ บุกรุกป่าและต้องการที่ดินทำกินเพิ่ม

ขนาดที่ดินทำกินเป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมและพฤติกรรมการอนุรักษ์ป่า เนื่องจาก

เป็นปัจจัยในการสร้างโอกาสและศักยภาพในการเข้าร่วมโครงการและพัฒนากฎปฏิบัติตามโครงการไปสู่ความสำเร็จ ผู้ที่มีที่ดินมากกว่าจะมีโอกาสมากกว่า ซึ่งสอดคล้องกับ Chattecha (1997) ที่พบว่า จำนวนพื้นที่ถือครองเพื่อการเกษตร มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมของชาวบ้านในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้อย่างไรก็ตาม พบว่า ผู้ที่มีที่ดินมากกว่า 10 ไร่ กลับมีระดับการมีส่วนร่วมน้อยกว่าผู้ที่มีที่ดิน 6 – 10 ไร่ เมื่อพิจารณาประกอบความสัมพันธ์เชิงลึกและการสังเกตการณ์ เห็นได้ชัดว่า กลุ่มผู้ที่มีที่ดินมากกว่า 10 ไร่ จะมุ่งพัฒนาการผลิตบนพื้นฐานเกษตรเชิงเดี่ยว จึงทำให้แรงจูงใจในการเข้าร่วมโครงการไม่มากเท่ากับผู้ที่มีที่ดินประมาณ 6 – 10 ไร่ ด้วยเหตุผลเดียวกัน ขนาดที่ดินทำกินจึงมีผลต่อพฤติกรรมการอนุรักษ์ด้วย จากการศึกษาพบว่า ค่าเฉลี่ยของระดับพฤติกรรมนั้นมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ ถึงแม้ว่าจะอยู่ในเกณฑ์ดีทั้งหมด โดยกลุ่มตัวอย่างที่มี ขนาดที่ดินทำกินไม่เกิน 10 ไร่ มีค่าเฉลี่ยของระดับพฤติกรรมมากกว่าผู้ที่มีที่ดินทำกินมากกว่า 10 ไร่ โดยการที่กลุ่มตัวอย่างทั้งหมดมีพฤติกรรมการอนุรักษ์ป่าอยู่ในระดับดี อาจเป็นผลมาจากสาเหตุหลักอย่างน้อยสามประการ ได้แก่ 1) การอยู่ภายใต้โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริเป็นเวลานาน จึงได้รับการปลูกฝังแนวคิดและทัศนคติ ความรู้ ข้อมูลข่าวสาร และได้เข้าร่วมโครงการอนุรักษ์และฟื้นฟูป่าอย่างต่อเนื่อง 2) คุณลักษณะด้านสังคมของชุมชน ซึ่งมีความสามัคคี ช่วยเหลือและรับผิดชอบต่อสังคม ตลอดจนการให้ความร่วมมือต่อทางราชการ และ 3) คุณลักษณะของชนเผ่ากะเหรี่ยงที่วิถีชีวิตสอดคล้องกับแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง และเชื่อต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรป่า

นอกจากนี้ กลุ่มที่มีสิทธิบนที่ดินทำกินอย่างถูกต้องตามกฎหมายจะมีระดับการมีส่วนร่วมน้อยกว่าผู้ที่ไม่สิทธิบนที่ดินทำกินอย่างถูกต้อง ทั้งนี้ เนื่องจากผู้ที่ไม่สิทธิบนที่ดินทำกินอย่างถูกต้อง คือชาวบ้านป่าละอูบน ซึ่งเป็นพื้นที่ทับซ้อนอยู่ในเขตอุทยานแห่งชาติ มีวิถีชีวิตแบบดั้งเดิม ชอบอยู่ร่วมกับป่า รักษาอนุรักษ์ป่าและดำรงชีวิตแบบพอเพียง ไม่นิยมทิ้งถิ่นฐานไปทำงานนอกพื้นที่ จึงมีเวลาและโอกาสในการให้ความร่วมมือกับโครงการมาก ส่งผลให้เกิดการพัฒนาคุณภาพชีวิต และเกิดความพึงพอใจ จึงพบว่า คนกลุ่มนี้มีระดับการมีส่วนร่วมในเกณฑ์ดีมาก ถึงแม้จะไม่มีสิทธิบนที่ดินทำกินอย่างถูกต้อง สอดคล้องกับ Kiewrod (1994) ที่ทำการศึกษาศักยภาพของประชาชนในพื้นที่โครงการการมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ ซึ่งพบว่า ผู้ที่มีกรรมสิทธิ์ในที่ดินบางส่วนและไม่มีการสิทธิ์ในที่ดินเลย มีทัศนคติต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้มากกว่าผู้ที่มีกรรมสิทธิ์ในที่ดินทั้งหมด

การมีส่วนร่วมในโครงการตามกรอบแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงยังมีผลต่อจิตสำนึกและพฤติกรรมการอนุรักษ์ป่าต้นน้ำ โดยมีแนวโน้มแปรผันตามระดับการมีส่วนร่วม จากการสัมภาษณ์เชิงลึกและการสังเกตการณ์พบว่า ชาวบ้านที่เข้าร่วมโครงการอย่างจริงจัง มักมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น ตลอดจนมีทัศนคติที่สอดคล้องไปในแนวทางอนุรักษ์และฟื้นฟูป่าต้นน้ำ ในขณะที่ชาวบ้านที่มีอาชีพรับจ้าง ซึ่งเข้าร่วมโครงการน้อยกว่า มักมีการพัฒนาคุณภาพชีวิต และทัศนคติเชิงอนุรักษ์ในเกณฑ์ที่น้อยกว่า ทั้งนี้ ภายหลังการเข้าร่วมโครงการ ชีวิตความเป็นอยู่เปลี่ยนแปลงไปในทางบวก รายจ่ายลดลง รายได้เพิ่มขึ้น พึ่งพาตนเองได้มากขึ้น กินดีอยู่ดีขึ้น ส่งผลให้ลดการพึ่งพาทรัพยากรจากป่า อีกทั้งยังได้รับข้อมูลและเข้าใจถึงความจำเป็นในการอนุรักษ์ผืนป่าอย่างถูกต้อง ทำให้เกิดจิตสำนึกอนุรักษ์และฟื้นฟูป่าต้นน้ำอย่างเป็นรูปธรรมมากขึ้น ชาวบ้านส่วนใหญ่เต็มใจให้ความร่วมมือ และเข้าร่วมกิจกรรม กับโครงการอนุรักษ์และฟื้นฟูป่า เช่น โครงการปลูกป่า สร้างฝาย โครงการธนาคารต้นไม้ เป็นอย่างดี แสดงให้เห็นถึงการมีพฤติกรรมในการอนุรักษ์และฟื้นฟูป่าในระดับดี ซึ่งประเด็นนี้สอดคล้องกับ Karen Studies and Development Center (2009) ที่พบว่า ชาวไทยภูเขาเผ่ากะเหรี่ยงมีวิถีชีวิตอุปนิสัย และพฤติกรรมในเชิงอนุรักษ์ป่าเป็นทุนเดิมอยู่แล้ว

การเปลี่ยนแปลงจิตสำนึกยังมีผลต่อพฤติกรรมการอนุรักษ์ป่า กล่าวคือ กลุ่มที่มีระดับจิตสำนึกในเกณฑ์ปานกลางและดี มีแนวโน้มที่จะมีพฤติกรรมการอนุรักษ์ป่าอยู่ในเกณฑ์ดี ส่วนผู้ที่มีจิตสำนึกในเกณฑ์ไม่ดีจะมีระดับพฤติกรรมอยู่ในเกณฑ์ปานกลาง ทั้งนี้ เนื่องจากการอนุรักษ์และฟื้นฟูป่าเป็นเรื่องของส่วนรวม พฤติกรรมการอนุรักษ์ดังกล่าวจึงมีปัจจัยทางสังคมเป็นตัวผลักดัน ซึ่งจากการสังเกตการณ์พบว่า ชาวบ้านมีความสามัคคีช่วยเหลือและรับผิดชอบต่อสังคมสูง อันเกิดจากลักษณะเฉพาะประจำถิ่น ประกอบกับมีโอกาสร่วมในโครงการ ดังนั้น แม้ชาวบ้านบางส่วนจะมีทัศนคติหรือจิตสำนึกในเกณฑ์ไม่ดี แต่ด้วยปัจจัยทางสังคมดังกล่าว จึงหล่อหลอมให้มีพฤติกรรมการอนุรักษ์ป่า ปรากฏการณ์เช่นนี้ยังพบใน Panyasong (2002) ที่พบว่า ทัศนคติเกี่ยวกับการอนุรักษ์แม่น้ำ มีความสัมพันธ์แบบตามกัน (Positive Relationship) อย่างชัดเจนกับพฤติกรรมการอนุรักษ์แม่น้ำที่ถูกต้อง ทั้งนี้เนื่องจากทัศนคติเป็นองค์ประกอบสำคัญที่ก่อให้เกิดจิตสำนึก การศึกษาดังกล่าวจึงสนับสนุนงานวิจัยชิ้นนี้ สรุปได้ว่า การเข้าร่วมในโครงการตามกรอบแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง ส่งผลให้เกิดจิตสำนึกและพฤติกรรมการอนุรักษ์และฟื้นฟูป่าต้นน้ำ

นอกจากนี้ งานวิจัยยังแสดงให้เห็นถึงข้อค้นพบที่น่าสนใจ ที่สอดคล้องกับแนวคิดในรายงาน Our Common Future ของคณะกรรมการโลกว่าด้วยสิ่งแวดล้อมและการพัฒนา ที่ว่า ความยากจนเป็นสาเหตุของการทำลายสิ่งแวดล้อม และความเสื่อมโทรมของสิ่งแวดล้อมก่อให้เกิดความยากจน (United Nations Environment Programme, 2001) กล่าวคือ กลุ่มผู้มีขนาดที่ดินทำกินสูงสุด คือ มากกว่า 10 ไร่ ไม่ได้เป็นกลุ่มที่มีรายได้สูงที่สุด แต่กลุ่มที่มีรายได้สูงที่สุด กลับเป็นกลุ่มผู้มีที่ดินทำกินระหว่าง 6 – 10 ไร่ ซึ่งกลุ่มดังกล่าวมีส่วนร่วมในโครงการในเกณฑ์ดีมาก โดยเฉพาะโครงการเกษตรผสมผสานที่ช่วยเพิ่มรายได้ ลดรายจ่าย ส่งผลให้มีคุณภาพชีวิตดีขึ้น ได้เรียนรู้และเข้าใจถึงวิธีเพิ่มศักยภาพการใช้ที่ดิน ทำให้ชาวบ้านพึ่งพาตนเองได้มากขึ้น ไม่ต้องการที่ดินทำกินเพิ่มขึ้น การบุกรุกทำลายป่าจึงลดลง เมื่อส่งเสริมการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรป่าไม้ไปพร้อม ๆ กัน ป่าจึงกลับฟื้นตัวอุดมสมบูรณ์ขึ้น ส่งผลให้น้ำท่าอุดมสมบูรณ์ ภัยธรรมชาติลดลง ผลผลิตเพิ่มขึ้น รายได้จึงเพิ่มขึ้น ความเป็นอยู่ดีขึ้น ส่งผลให้ชาวบ้านมีจิตสำนึกและพฤติกรรมในการอนุรักษ์และฟื้นฟูป่าต้นน้ำมากขึ้น

จากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญในพื้นที่ พบว่า โครงการประเภทเกษตรผสมผสานเพื่อการพึ่งพาตนเองประสบความสำเร็จมาก สามารถพัฒนาคุณภาพชีวิตของชาวบ้านได้ดีที่สุด ชาวบ้านตอบรับและร่วมมือดีมาก โครงการพัฒนาขึ้นเป็นลำดับ บรรลุวัตถุประสงค์ในการลดการบุกรุกป่าเพื่อขยายที่ดินทำกินได้ในระดับหนึ่ง รองลงมาคือ โครงการอนุรักษ์ป่าและสภาพแวดล้อม ชาวบ้านมีความสนใจ และให้ความร่วมมือดี ส่วนโครงการอื่น ๆ ยังไม่ปรากฏผลสำเร็จเด่นชัดนัก เนื่องจากขาดการติดตามและประเมินผล บางโครงการไม่เหมาะสมกับบริบททางสังคม และไม่ได้เกิดจากความต้องการของชาวบ้าน บางโครงการไม่สอดคล้องกับวิถีชีวิตและไม่เอื้อประโยชน์แก่ชาวบ้านอย่างแท้จริง เช่น โครงการธนาคารหมู่บ้าน เป็นต้น ในแง่ของการเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในโครงการ ทุกโครงการเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วม ซึ่งส่วนใหญ่ให้ความร่วมมือดี โดยเฉพาะโครงการส่งเสริมอาชีพ และโครงการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม อย่างไรก็ตาม ขั้นตอนการกำหนดนโยบายและวางแผนโครงการมักขึ้นอยู่กับส่วนกลาง จึงไม่ปฏิบัติตามความต้องการของประชาชนอย่างแท้จริง นอกจากนี้ การดำเนินโครงการยังพบปัญหาการขาดแคลนตลาด และขาดเงินทุนอุดหนุน อันเป็นปัจจัยสำคัญต่อความก้าวหน้าของโครงการ ปัญหาการสื่อสารกับชาวบ้านที่ไม่เข้าใจภาษาไทย ซึ่งเป็นอุปสรรคต่อการถ่ายทอดความรู้และเทคโนโลยี ยิ่งไปกว่านั้น การที่ไม่มีการติดตามตรวจสอบผลการดำเนินโครงการอาจทำให้ไม่ทราบปัญหาเหล่านี้ และไม่ได้มีการวางแผนทางแก้ไขหรือปรับปรุงการดำเนินงาน

นอกจากนี้ การวิเคราะห์เอกสารที่เกี่ยวข้องยังแสดงให้เห็นว่า หลังจากดำเนินโครงการตามกรอบแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงตั้งแต่ ปี พ.ศ. 2520 พื้นที่ป่ามีการเปลี่ยนแปลงในเชิงบวก โดยเมื่อวิเคราะห์ข้อมูลสารสนเทศทางภูมิศาสตร์ (GIS) พบว่าสภาพป่าในบริเวณพื้นที่เป้าหมาย ได้แก่ อุทยานแห่งชาติแก่งกระจาน ซึ่งครอบคลุมพื้นที่หน่วยพิทักษ์อุทยานแห่งชาติที่ กจ. 3 (ห้วยป่าเลา) และอุทยานแห่งชาติน้ำตกป่าละอู มีการเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้นเมื่อเทียบกับอดีตที่ผ่านมา กล่าวคือ ในช่วงปี พ.ศ. 2543 – 2547 พื้นที่ป่าของอุทยานแห่งชาติแก่งกระจานลดลงเพียง 0.55 ตารางกิโลเมตร หรือร้อยละ 0.02 และหลังจากนั้นพื้นที่ป่าเพิ่มขึ้น 14.7 ตารางกิโลเมตร หรือร้อยละ 0.48 ในช่วงปี พ.ศ. 2547 – 2549 และบริเวณอุทยานแห่งชาติน้ำตกป่าละอู มีพื้นที่ป่าเพิ่มขึ้น กล่าวโดยสรุปก็คือ ป่าที่เคยถูกทำลายหลายจุดกลับฟื้นตัว และพื้นที่ป่าที่ได้รับการฟื้นฟูใหม่มีจำนวนและปริมาณเพิ่มมากขึ้น (Department of National Parks, Wildlife and Plant Conservation, 2009)

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

ผลการศึกษาชี้ให้เห็นว่า โครงการตามกรอบแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงก่อให้เกิดจิตสำนึกและพฤติกรรมการอนุรักษ์และฟื้นฟูป่าต้นน้ำ ด้วยการปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตและทัศนคติของชาวบ้านในพื้นที่ให้เข้าสู่วิถีแห่งความพอเพียง เพื่อสร้างคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น โดยไม่จำเป็นต้องอาศัยที่ดินจำนวนมากเป็นตัวกำหนดปริมาณผลผลิต หากแต่สามารถเพิ่มผลผลิตและรายได้ด้วยการเพิ่มประสิทธิภาพการใช้ที่ดิน อันเป็นการสร้างความมั่นคงภายในครัวเรือนและชุมชน ส่งผลให้เกิดการอนุรักษ์ทรัพยากรป่า เป็นแนวทางหนึ่งที่จะนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนต่อไป

อย่างไรก็ดี ผู้วิจัยพบข้อบกพร่องในการดำเนินโครงการ ตลอดจนนโยบายที่ยังขาดประสิทธิภาพบางประการ จึงได้นำเสนอเป็นข้อเสนอแนะที่จะนำไปสู่ประสิทธิภาพและสัมฤทธิ์ผลของนโยบายและยุทธศาสตร์ในการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมต่อไปในอนาคต ดังนี้

การกำหนดโครงการโดยให้ประชาชนในพื้นที่เป็นศูนย์กลาง โครงการที่ศึกษาในงานวิจัยนี้ ส่วนใหญ่ถูกกำหนดบนฐานข้อมูลที่ประเมินโดยหน่วยงานจากส่วนกลาง และละเลยข้อเสนอของประชาชนในพื้นที่ ส่งผลให้เกิดปัญหาและอุปสรรค บางโครงการไม่ได้รับความร่วมมือและล้มเหลว ดังนั้น หน่วยงานที่จัดทำโครงการควรยึดประชาชนเป็นศูนย์กลาง เพื่อให้เป็นไปตามความต้องการของประชาชนอย่างแท้จริง โดยหน่วยงานทำหน้าที่เป็นเพียงพี่เลี้ยงให้การสนับสนุนและคำปรึกษา มากกว่าจะนำโครงการแบบสำเร็จรูปมาจัดทำให้ ผู้ที่เกี่ยวข้องควรศึกษาวิถีชีวิตและรับฟังความคิดเห็นของชาวบ้าน เพื่อนำไปประกอบการวางนโยบายและกำหนดโครงการ

การติดตามตรวจสอบและประเมินผลโครงการ โครงการส่วนใหญ่ที่ดำเนินงานอยู่ในพื้นที่ ไม่มีแผนในการติดตามตรวจสอบ ตลอดจนประเมินผลการดำเนินงานและความคืบหน้าของโครงการ ทำให้ไม่มีข้อมูลที่จะนำมากำหนดแนวทางปรับปรุงแก้ไข เพื่อพัฒนาโครงการให้มีประสิทธิภาพ จึงขาดความต่อเนื่อง หน่วยงานที่รับผิดชอบจึงควรวางแผนติดตามตรวจสอบและประเมินผลการดำเนินงานอย่างต่อเนื่องและเป็นรูปธรรม

การเพิ่มศักยภาพด้านการตลาด ผู้รับผิดชอบโครงการยังไม่มีเตรียมความพร้อมหรือพัฒนาด้านการตลาดรองรับผลผลิตอย่างเป็นระบบ ส่งผลให้บางโครงการล้มเหลว ดังนั้น ผู้เกี่ยวข้องจึงควรจัดหาตลาดรองรับผลผลิตให้กับชาวบ้านเป็นการเฉพาะหน้า ส่วนในระยะยาวควรกำหนดแผนการตลาดควบคู่ไปกับการ

วางแผนโครงการและงบประมาณ นอกจากนี้ภาครัฐควรถ่ายทอดเทคโนโลยีด้านการตลาดเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพและศักยภาพให้แก่ราษฎรในพื้นที่ อันจะทำให้โครงการประสบผลสำเร็จอย่างยั่งยืน

การพัฒนาสหกรณ์และตลาดชุมชน พื้นที่ศึกษามีศักยภาพเพียงพอที่จะพัฒนาระบบตลาดชุมชนและสหกรณ์ชุมชนได้มากกว่าที่เป็นอยู่ ดังนั้น ภาครัฐควรกำหนดแนวนโยบายพัฒนาสหกรณ์และตลาดชุมชนให้เหมาะสมกับศักยภาพของชุมชน โดยอาจขยายความร่วมมือไปยังตำบลและอำเภอข้างเคียงเพื่อขยายตลาด ก่อให้เกิดความหลากหลายของผลผลิตและการแลกเปลี่ยน

การเพิ่มประสิทธิภาพการใช้ที่ดิน หลักในการจัดการสิ่งแวดล้อมและการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติประการหนึ่งคือ การใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะการใช้ประโยชน์ที่ดิน ดังนั้น ภาครัฐควรศึกษาและจัดทำโครงการเพิ่มประสิทธิภาพการใช้ที่ดินเพื่อเพิ่มผลผลิต ด้วยการทำเกษตรผสมผสาน

ประเทศไทยยังมีที่ดินจำนวนมากที่ถูกใช้อย่างไร้ประสิทธิภาพ ถูกปล่อยให้รกร้างว่างเปล่า ปลูกพืชไม่เหมาะสมกับสภาพพื้นที่และศักยภาพ ปลูกพืชซ้ำซาก ทำเกษตรเชิงเดี่ยว ก่อให้เกิดการสูญเสียโอกาสทางเศรษฐกิจ ดังนั้น งานวิจัยในอนาคตจึงควรมีการศึกษาถึงแนวทางและกระบวนการที่จะนำไปสู่การเพิ่มประสิทธิภาพการใช้ที่ดินในแต่ละพื้นที่ อันจะก่อให้เกิดความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจของประเทศต่อไป นอกจากนี้ ควรมีการศึกษาระบบการและความเป็นไปได้ในการสร้างระบบตลาดชุมชนและสหกรณ์ชุมชน โดยศึกษาบนพื้นฐานบริบทที่แตกต่างกันในแต่ละท้องถิ่น เพื่อเพิ่มศักยภาพในการผลิตและการตลาด อันเป็นการเพิ่มและกระจายรายได้ ตลอดจนการหมุนเวียนของเงินตราภายในท้องถิ่นนั้น ๆ รวมถึงลดการนำเข้าสินค้าและการไหลออกของเงินตราสู่ภายนอก เพื่อสร้างความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจระดับชุมชนทั่วประเทศ สอดคล้องกับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง อันจะนำไปสู่กระบวนการจัดการสิ่งแวดล้อม และการใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืนต่อไป

เอกสารอ้างอิง

- Chattecha, P. (1997). *People participation in forest resources conservation in conservation forest at Mae Tho National Park, Hot District, Chiang Mai Province* [In Thai]. Unpublished Master's thesis, Chiang Mai University.
- Dangsakul, A. (2005). *People participation in conserving forest resource: A Case Study of Huay Ton Yang and Huay Keaw Reserved Forest* [In Thai]. Unpublished term paper, School of Social and Environmental Development, National Institute of Development Administration.
- Department of National Parks, Wildlife and Plant Conservation. (2009). *The change of land use in the Kaeng Krachan Forest*. Unpublished document, Office of Explore and analyze forest resources, Rehabilitation and development of Conservation areas Bureau, National Parks, Wildlife and Plant Conservation Department.
- Hanchai, S. (2006). *People's Participation in Forest Resource Conservation in the Mae Srouy Watershed Area: A Case Study of Wa-Wee Subdistrict, Mae Srouy District, Chiangrai Province* [In Thai]. Unpublished term paper, School of Social and Environmental Development, National Institute of Development Administration.

- Huay Sat-yai Subdistrict Administration Organization. (2008). *Annual Report 2008: Operation Results of Huay Sat-yai Cooperative Village*. Unpublished Document.
- Karen Studies and Development Center. (2009). *Karen Hill Tribe at Pala-u Village, Hua Hin District*. Retrieved February 20, 2009, from <http://www.karencenter.com>
- Kiewrod, U. (1994). *People attitude towards forest conservation: A case study of a public participation project in natural resource management, Chiangrai Province* [In Thai]. Unpublished Master's thesis, Department of Social Welfare, Thammasat University.
- National News Bureau of Thailand. (2008). *HM Queen Birthday Speech on 11 August 2008*. Retrieved February 20, 2009, from http://thainews.prd.go.th/previewnews.php?tb=NEWS&m_newsId=255108060007
- Ondee, P. (2003). *Application of Geographic Information Technology for Forestry Resource Administration and Management with Communities Participation* [In Thai]. Unpublished Master's thesis, Naresuan University.
- Panyasong, S. (2002). *River conservation behavior among Noi river conservation volunteers in Sing Buri Province* [In Thai]. Unpublished Master's thesis, Chulalongkorn University.
- Pidet, D. (2005). *People's Participation in Forest Conservation: A Case Study of the Mae Chan River Area, Pa Tung Subdistrict, Mae Chan District, Chiangrai Province* [In Thai]. Unpublished term paper, School of Social and Environmental Development, National Institute of Development Administration.
- Poboon, C. (2008). *ISO 14001 Environmental Management System*. Bangkok: Tip-nate Printing.
- Royal Forest Department. (2008). *Forest Area of Kingdom of Thailand During 1961 – 2006*. Retrieved April 21, 2009, from <http://www.forest.go.th/stat/stat50/TAB1.htm>
- Shewhart, W. A. (1939). *Statistical Method from the Viewpoint of Quality Control*. New York: Dover.
- Suchamnon, P. (1979). *Health Education*. Bangkok: Odeon Store.
- United Nations Environment Programme. 2001. *Agenda 21 Chapter 3: Combating Poverty*. Retrieved August 23, 2009, from <http://www.unep.org/Documents/Multilingual/Default.Print.asp?DocumentID=52&ArticleID=51>